

Лідерство країн, регіонів та інтеграційних угруповань у торгівлі агропродовольчою продукцією

Анотація. Стаття присвячена виявленню та аналітичному обґрунтуванню ключових тенденцій формування глобального аграрного лідерства, оцінці ролі країн, регіонів та інтеграційних об'єднань у структурі світової агропродовольчої торгівлі, а також визначенню факторів, що зумовлюють перерозподіл конкурентних позицій на світовому ринку. У дослідженні підкреслено, що в сучасних умовах глобальної продовольчої нестабільності, зміни клімату та зростання гео економічної конкуренції агропродовольча торгівля посідає стратегічне місце у формуванні світової економічної безпеки. Світовий ринок агропродукції дедалі більше набуває ознак поліцентричності, коли декілька груп країн та інтеграційних об'єднань формують «вузли концентрації» аграрного виробництва, переробки та експорту. У цих умовах питання динаміки лідерства у глобальній торгівлі аграрними товарами набуває особливої актуальності, оскільки воно безпосередньо пов'язане з розподілом продовольчих ресурсів, конкурентоспроможністю держав та стійкістю міжнародних ланцюгів постачання. Встановлено, що протягом останніх десятиліть світовий аграрний ринок демонструє тенденцію до інтенсивної регіоналізації та зміни ролі традиційних і нових експортерів. Якщо раніше домінування у зовнішній торгівлі переважно належало країнам Північної Америки та Західної Європи, то нині ключові конкурентні позиції активно зміщуються у бік Латинської Америки, Південно-Східної Азії та окремих країн Африки. Паралельно з цим інтеграційні об'єднання (ЄС, USMCA, MERCOSUR, ASEAN) відіграють дедалі вагомішу роль у формуванні нормативних, технологічних та логістичних засад глобальних продовольчих потоків. У дослідженні акцентується, що усі ці процеси підкреслюють необхідність комплексного аналізу трансформацій, що відбуваються на рівні країн, регіонів та інтеграційних угруповань. Зміна балансу сил на світовому агропродовольчому ринку визначає не лише масштаби та напрямки експорту, але й підходи до формування продовольчої політики, інвестиційних пріоритетів і довгострокових стратегій розвитку аграрного сектору. Саме тому виникає потреба глибшого дослідження динаміки формування глобального аграрного лідерства та економічних, інституційних і технологічних факторів, що детермінують зміну ролі провідних гравців світового ринку. Обґрунтовано, що світова агропродовольча торгівля набуває поліцентричного

¹ Яценко Олександр Миколайович – кандидат економічних наук, докторант кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, старший фінансовий бізнес-партнер з насіння в Україні, ТОВ "Сингента". Сфера наукових інтересів: міжнародна торгівля, продовольча безпека, глобальна агропродовольча торгівля, світовий аграрний ринок. Електронна пошта: om.iatsenko@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0388-728X>

МЕП, № 44 (2026) с. 64–81

Стаття надійшла до редакції 30.12.2025 / Прийнято до публікації: 30.03.2026 / Опубліковано: 29.05.2026

© Яценко О., 2026.

ISSN (україномовне видання) 1811-9824/2026/№ 1 (44)

ISSN (on-line) 1812-0660/2026/№ 1 (44)

характеру, формуючись під впливом взаємодії провідних країн, регіональних кластерів та інтеграційних об'єднань. Зміцнення позицій країн Глобального Півдня поєднується зі стабільним лідерством США, ЄС і Канади, що визначають технологічні та інституційні параметри глобального ринку. Регіональний аналіз підтвердив високу концентрацію експорту в Європі та Американському макрореґіоні, тоді як інтеграційні угруповання посилюють роль спільних стандартів і коопераційних моделей. Логістичні та кліматичні чинники спричиняють подальшу трансформацію світових продовольчих потоків, формуючи нові центри пропозиції й попиту. Показано, що Україна зберігає стратегічні позиції у сегменті зернових та олійних культур, виступаючи важливим елементом глобальної продовольчої безпеки. Доведено, що сукупність виявлених тенденцій відображає перехід до багатовимірної моделі аграрного лідерства, що визначатиме траєкторії розвитку світового ринку у найближчій перспективі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: глобальна агропродовольча торгівля; світовий аграрний ринок; країни-лідери; регіональна структура експорту; інтеграційні об'єднання; конкурентні переваги; продовольчі кластери; експорт агропродукції; трансформація лідерства, міжнародна торгівля, регіональні аграрні кластери; Україна, США, ЄС, Азія, Африка, країни Глобального Півдня.

Вступ

Глобальна продовольча система вже неперший рік перебуває у стані глибокої структурної перебудови, що зумовлюється поєднанням кліматичних змін, геополітичної напруги, логістичних збоїв та зростанням конкуренції між ключовими учасниками аграрного ринку. При цьому, світова торгівля агропродовольчою продукцією дедалі більше набуває поліцентричного характеру, що проявляється у появі нових центрів експорту, зміщенні торговельних потоків і посиленні ролі інтеграційних об'єднань. Такі процеси формують нову архітектуру міжнародного аграрного ринку, яка потребує глибокого аналізу для розуміння напрямів розвитку глобального лідерства.

Дослідження динаміки агропродовольчого експорту є вкрай актуальним, оскільки дозволяє ідентифікувати фактори конкурентоспроможності країн у світовій продовольчій системі, а також виявити механізми формування міжнародних продовольчих потоків у сучасних умовах. Особливого значення набуває оцінка зростаючої ролі країн Глобального Півдня та інтеграційних угруповань, які активно впливають на структуру, логіку та регулятивні параметри світової торгівлі аграрною продукцією.

Попри активний розвиток світової агропродовольчої торгівлі, у наукових дослідженнях усе ще бракує цілісного розуміння того, як формуються та змінюються позиції лідерів на глобальному ринку. Аналіз часто зосереджується на окремих країнах, тоді як вплив регіональних кластерів і інтеграційних об'єднань залишається недостатньо розкритим. Також неналежним чином вивчено роль країн Глобального Півдня, чиє швидке зростання суттєво змінює структуру світових продовольчих потоків. Це створює потребу в комплексному дослідженні сучасних тенденцій зміни аграрного лідерства на глобальному рівні.

Питання розвитку світової агропродовольчої торгівлі широко висвітлюється у дослідженнях таких міжнародних організацій, як Продовольча та сільськогосподарська організація ООН², ОЕСР³, СОТ⁴, Світового банку⁵, де аналізуються структурні зрушення, зміни конкурентних позицій та ролі інтеграційних об'єднань у формуванні глобальних продовольчих потоків. Значну увагу приділено укріпленню позицій країн Глобального Півдня, що відображено у роботах таких дослідників, як Д. Лаборд, В. Мартін, Дж. Свіннен⁶, які розкривають тенденції посилення експортоорієнтованих моделей аграрних економік Латинської Америки й Південно-Східної Азії. У працях європейських дослідників (Родер, Н., А. Метьюс та ін.⁷, К. Андерсон та ін.⁸) акцент зроблено на трансформації аграрної політики ЄС, її впливі на експортну динаміку та формування спільних ланцюгів доданої вартості. В наукових публікаціях США та Канади (Р. Орден, С. Занісер⁹) все більше уваги приділяється ролі інновацій, точного землеробства й інтеграційних угод типу USMCA у зміцненні позицій Північної Америки. Українські вчені, зокрема Т. Орехова, Ю. Іщук, О. Рябчин^{10, 11}, Н. Патыка¹², М. Гребенюк¹³, досліджують структуру глобальних аграрних ринків, спеціалізацію провідних експортерів та виклики продовольчої безпеки в умовах світової економічної турбулентності. Окремими дослідниками обґрунтовано, що ключовими детермінантами лідерства країн, регіонів та інтеграційних угруповань у торгівлі агропродукцією виступають техно-

² The State of Agricultural Commodity Markets 2024: Agricultural Trade, Climate Change and Food Security. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2024. <https://www.fao.org/documents/card/en/c/cc9390en>

³ OECD-FAO Agricultural Outlook 2023–2032. Paris: OECD Publishing, 2023. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-fao-agricultural-outlook-2023-2032_08801ab7-en.html

⁴ World Trade Report 2023: Re-globalization for a Secure, Inclusive and Sustainable Future. Geneva: World Trade Organization, 2023. https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr23_e.htm

⁵ World Bank. Food Security Update: Tracking Global Food Insecurity. Washington, DC: World Bank, 2024. <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update>

⁶ Laborde D., Martin W., Swinnen J., Vos R. COVID-19 risks to global food security. *Science*. 2020. Vol. 369, No. 6503. P. 500–502. <https://doi.org/10.1126/science.abc4765>

⁷ Röder, Norbert, Christine Krämer, Regina Grajewski, Sebastian Lakner, and Alan Matthews. "What Is the Environmental Potential of the Post-2022 Common Agricultural Policy?" *Land Use Policy* 144, (2024): 107219. Accessed May 27, 2026. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2024.107219>.

⁸ Anderson, K., G. Rausser, and J. Swinnen. "Agricultural Policy: A Global View." In *Encyclopedia of Agriculture and Food Systems (Third Edition)*, edited by Peter Alexander, 160–176. Academic Press, 2026. <https://doi.org/10.1016/B978-0-443-15976-3.00005-2>

⁹ Orden D. US agricultural policy: the 2002 farm bill and WTO Doha round proposals. *WTO Negotiations and Agricultural Trade Liberalization: The Effect of Developed Countries' Policies on Developing Countries*. Wallingford, 2006. P. 80–102. <https://doi.org/10.1079/9781845930509.0080>

¹⁰ Орехова Т.В., Рябчин О.М. Стратегія збалансованого територіального розвитку в країнах ЄС. *Збірник наукових праць "Вчені записки"*. 2024. № 36(3). С. 127-137. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.36.24.03.12.082.088

¹¹ Орехова Т., Іщук Ю. Ризики та виклики глобального ринку агропродовольчої продукції. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2023. № 320(4). С. 119–124. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-17>

¹² Patyka N. Foreign trade in Ukraine's agri-food products in the context of the COVID-19 pandemic spread. *Ekonomika APK*. 2021. Vol. 323, No. 9. P. 52–65. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202109052>

¹³ Гребенюк М. Виклики та загрози виходу України на світові продовольчі ринки. *Наукові перспективи*. 2025. № 9(63). [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-9\(63\)-743-760](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-9(63)-743-760)

логічна модернізація^{14, 15} (точне землеробство, AgTech, супутниковий моніторинг), інституційна підтримка¹⁶ (агробонди, воєнне страхування, міжнародні гарантії) та логістична адаптація (розширення Дунайського коридору)^{17, 18}. Важливу роль в контексті досліджуваної проблематики відіграє економічна дипломатія країн¹⁹ та вплив транзитивної економіки²⁰. О. Длугопольський, О. Лесик, М. Фаріон, О. Бучко, М. Теплюк, Б. Фоменко досліджують глобальний вимір релокації бізнесу в контексті антикрихкості, цифрової трансформації та сталого розвитку. Автори підкреслюють, що релокація є не лише вимушеною реакцією на зовнішні виклики, а передусім стратегічним механізмом посилення стійкості підприємств і потребує адаптаційних стратегій, зокрема використання цифрових технологій, оптимізації бізнес-моделей та інтеграції принципів сталого розвитку^{21, 22}. Ряд дослідників підкреслюють значущість України, яка зберігає стратегічні позиції у сегменті зернових та олійних культур, виступаючи важливим суб'єктом забезпечення глобальної продовольчої безпеки^{23, 24}. Проте, попри значний масив аналітичних напрацювань, недостатньо комплексно представлено взаємозв'язок між національними, регіональними та інтеграційними рівнями формування аграрного лідерства. Залишається невисвітленою і системна взаємодія країн Глобального Півдня з традиційними

¹⁴ Tsygankova T., Yatsenko O., Zavadska Y., Horbachova I., Khoroshun O. Global agri-food market: consumer trends and challenges. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2020. Vol 4, No 35. 440-448. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v4i35.222518>

¹⁵ Яценко, О., & Яценко, О. Глобальні тригери та імперативи формування циркулярних ланцюгів доданої вартості для зростання стійкості національної економіки в умовах євроінтеграції. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences, 2025. 342(3(1), 455-462. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(1\)-66](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(1)-66)

¹⁶ Shlapak A., Yatsenko O., Ivashchenko O., Zarytska N., Osadchuk V. (2023). Digital transformation of international trade in the context of global competition: technological innovations and investment priorities. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 6(53), 334-347. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.6.53.2023.4241>.

¹⁷ Zavadska, Y., Shlapak, A., Yatsenko, O., Iatsenko, O., Mykhailova, M., & Dluhopolskyi, O. (2025). Sustainable and Resilient International Agricultural Trade: Global Uncertainty and Regional Reactions. Problemy Ekorozwoju, 20(2), 101-113. <https://doi.org/10.35784/preko.7276>

¹⁸ Yatsenko O., Zavadska, Y., Khrystenko, O., Musiiets, T., & Aksyonova, O. Innovative transformations of the agricultural complex in the context of global challenges of sustainable development. Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice, 2021. 5(40), 216-224. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v5i40.244989>

¹⁹ Татаренко Н., Надоленко Г. Завдання економічної дипломатії України в контексті відновлення національної економіки. Збірник наукових праць "Вчені записки". 2025. № 38(1). С. 216-237. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.38.25.01.18.124.130

²⁰ Чобіток В., Дерябкін А., Дерябкін О. Вплив транзитивної економіки на розвиток вітчизняних підприємств. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences. 2024. № 330(3). С. 407-412. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-64>

²¹ Теплюк М.А., Фоменко Б.О. Глобальний вимір релокації бізнесу в контексті антикрихкості: ентропійні процеси, цифрова трансформація та сталий розвиток. Збірник наукових праць "Вчені записки". 2025. № 38(1). С. 238-248. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.38.25.01.19.131.137

²² Длугопольський О.В., Лесик О.Ф., Фаріон М.М., Бучко О.А. релокація підприємств із зони бойових дій: виклики для України. Збірник наукових праць "Вчені записки". 2025. № 38(1). С. 354-368. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.38.25.01.28.194.200

²³ Репіна І.М. Порівняльний аналіз сучасних концепцій моделювання глобальної продовольчої безпеки. Збірник наукових праць "Вчені записки". 2024. № 37(4). С. 249-259. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.37.24.04.22.152.158

²⁴ Iatsenko, O., Yatsenko, O., & Dendeberia, D. (2024). Strategising the behavior of exporters in target global markets. Collection of Scientific Papers "Scientific Notes", 37 (4), 208-221. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.37.24.04.19.131.137

центрами експорту у контексті зміни структури світової агропродовольчої торгівлі.

Попри наявні напрацювання щодо світової агропродовольчої торгівлі, залишаються прогалини у розумінні багаторівневої взаємодії країн, регіонів та інтеграційних об'єднань. Недостатньо досліджено, як саме поєднання гео економічних, логістичних і технологічних чинників формує сучасну поліцентричну структуру глобального ринку. Обмеженим є й аналіз ролі країн Глобального Півдня у перерозподілі світового лідерства, а також внутрішньої асиметрії інтеграційних угруповань, зокрема ЄС. Потребує уточнення й механізм формування нових регіональних аграрних кластерів, що визначають зміни у глобальних продовольчих потоках. Саме потреба в узагальненні сучасних тенденцій, поєднанні просторово-економічного та інституційного аналізу й поясненні механізмів зміни глобального аграрного лідерства зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою даного дослідження є виявлення та аналітичне обґрунтування ключових тенденцій формування глобального аграрного лідерства, оцінка ролі країн, регіонів та інтеграційних об'єднань у структурі світової агропродовольчої торгівлі, а також визначення факторів, що зумовлюють перерозподіл конкурентних позицій на світовому ринку агропродовольчої продукції.

Країни-лідери світового експорту агропродовольчої продукції та фактори зміни

Світовий ринок агропродовольчої продукції дедалі більше набуває ознак поліцентричності, коли декілька груп країн та інтеграційних об'єднань формують «вузли концентрації» аграрного виробництва, переробки та експорту. У цих умовах питання динаміки лідерства у глобальній торгівлі аграрними товарами набуває особливої актуальності, оскільки воно безпосередньо пов'язане з розподілом продовольчих ресурсів, конкурентоспроможністю держав та стійкістю міжнародних ланцюгів постачання.

Протягом останніх десятиліть світовий аграрний ринок демонструє тенденцію до інтенсивної регіоналізації та зміни ролі традиційних і нових експортерів. Якщо раніше домінування у зовнішній торгівлі переважно належало країнам Північної Америки та Західної Європи, то нині ключові конкурентні позиції активно зміщуються у бік Латинської Америки, Південно-Східної Азії та окремих країн Африки. Паралельно з цим інтеграційні об'єднання (ЄС, USMCA, MERCOSUR, ASEAN) відіграють дедалі вагомішу роль у формуванні нормативних, технологічних та логістичних засад глобальних продовольчих потоків.

Усі ці процеси підкреслюють необхідність комплексного аналізу трансформацій, що відбуваються на рівні країн, регіонів та інтеграційних угруповань. Зміна балансу сил на світовому агропродовольчому ринку визначає не лише масштаби та напрями експорту, але й підходи до формування

продовольчої політики, інвестиційних пріоритетів і довгострокових стратегій розвитку аграрного сектору. Саме тому виникає потреба постійного моніторингу динаміки формування глобального аграрного лідерства та економічних, інституційних і технологічних факторів, що детермінують зміну ролі провідних гравців світового ринку.

Глобальна торгівля агропродовольчими товарами формується групою країн, що володіють значними природними ресурсами, технологічними перевагами та розвинутою логістичною інфраструктурою. В умовах високої волатильності світових ринків, зростання кліматичних ризиків та ускладнення міжнародних економічних відносин саме аграрний сектор демонструє одну з найбільш структурованих моделей глобальної інтеграції. За останнє десятиліття структура лідерства у світовому аграрному експорті зазнала суттєвих трансформацій, пов'язаних зі зміною технологічних підходів до виробництва, перерозподілом ресурсів, зростанням конкуренції та активізацією країн Глобального Півдня. Ці зміни спричинили формування нових центрів аграрного зростання, які дедалі частіше визначають параметри світового ринку й впливають на стратегічні рішення глобальних продовольчих ланцюгів^{25, 26}.

Однією з ключових тенденцій є зміцнення позицій Бразилії, Аргентини, Індонезії, В'єтнаму та Індії, які демонструють прискорене нарощування експорту завдяки спеціалізації на продукції з високим попитом, модернізації виробничих технологій, активним іноземним інвестиціям і підтримці державних програм аграрного розвитку. У цих країнах відбувається перехід від моделі експортного сировинного господарства до більш складних виробничо-переробних ланцюгів, орієнтованих на зовнішні ринки. Їхня конкурентоспроможність зміцнюється завдяки масштабним інфраструктурним проектам, розвитку портової логістики та впровадженню сучасних технологій у рослинництві й тваринництві. Саме тому впродовж останніх років Глобальний Південь перетворюється на потужний центр аграрного зростання, здатний впливати на баланс сил на ринку зернових, олійних культур, м'яса та тропічної продукції.

Поряд із новими центрами розвитку стабільні позиції утримують США, Канада, Австралія та держави Європейського Союзу, що традиційно забезпечують значні обсяги світових поставок зернових, олійних культур, м'ясної та молочної продукції. Їх лідерство ґрунтується на високому рівні технологізації, індустріалізації аграрного сектору, застосуванні цифрових платформ у виробництві, розвиненій системі аграрної освіти й науки, інституційній стабільності та уніфікованій системі стандартів. Розвинені країни формують ядро глобальних аграрних інновацій, задаючи темп

²⁵ The State of Agricultural Commodity Markets 2024: Agricultural Trade, Climate Change and Food Security. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2024. URL: <https://www.fao.org/documents/card/en/cc9390en>

²⁶ Tananaiko, T.; Yatsenko, O.; Osypova, O.; Nitsenko, V.; Balezentis, T.; Streimikiene, D. Economic rationale for manifestations of asymmetry in the global trading system. *Sustainability*. 2023, 15, 5316. <https://doi.org/10.3390/su15065316>

технологічним змінам у світовому виробництві та переробці продуктів харчування.

У структурі глобального експорту домінують США, ЄС, Бразилія та Канада. США залишаються провідним експортером кукурудзи, сої та м'ясних товарів, що зумовлено високою механізацією, точним землеробством, застосуванням генетично вдосконалених сортів і порід, функціонуванням потужних фермерських кооперативів та ефективною державною підтримкою. Канада є одним із найбільших постачальників пшениці, ріпаку та яловичини, формуючи стабільний сегмент світового ринку завдяки високій якості продукції та дотриманню екологічних стандартів. Бразилія демонструє найвищі темпи зростання аграрного експорту у світі, посилюючи позиції у постачанні сої, кукурудзи, яловичини та тростинного цукру. Аргентина, попри внутрішні економічні дисбаланси, зберігає значну частку світового ринку соєвого шроту та кукурудзи.

Україна, незважаючи на зовнішні виклики, стабільно утримує позиції одного з ключових експортерів агропродовольчої продукції у світі. За підсумками 2024 р. держава входить до топ-10 глобальних експортерів зернових та олійних культур, забезпечуючи 8-10 % світового аграрного експорту у своїх основних товарних групах. Україна посідає 1-ше місце у світі за експортом соняшникової олії (понад 50 % світового ринку), 4-те місце за експортом кукурудзи та 6-7-ме місце за експортом пшениці, що підтверджує її системоутворювальну роль у формуванні глобальних продовольчих балансів^{27, 28}. Висока конкурентоспроможність українського аграрного сектору зумовлена природно-ресурсним потенціалом, розвиненою спеціалізацією на олійних культурах, масштабним виробництвом зернових, а також ефективністю виробничо-логістичних ланцюгів, які функціонують навіть в умовах підвищеної геополітичної нестабільності²⁹.

Серед країн ЄС найбільшими експортерами виступають Нідерланди, Франція, Іспанія та Німеччина, кожна з яких формує власну національну спеціалізацію, що структурно впливає на географію світових продовольчих потоків.

Узагальнені характеристики провідних світових експортерів агропродовольчої продукції, їх спеціалізацій та обсягів експорту представлено у табл. 1.

²⁷ International Grains Council. Grain Market Report 2024. London: IGC, 2024. URL: https://www.igc.int/en/gmr_summary.aspx

²⁸ Mykhailova M., Yatsenko O., Zavadska Y., Afanasieva O., Haas R. The War in Ukraine and its Impact on Global Agricultural Trade (Auswirkungen des Ukrainekriegs auf den globalen Agrarhandel). *Die Bodenkultur: Journal of Land Management, Food and Environment*. 2023. Volume 74, Issue 2, 91–105. DOI: 10.2478/boku-2023-0008

²⁹ Kudlaenko S., Yatsenko O., Lunova T., Iatsenko O., Sharuk T., Dendeberia D. (2025). Strategic management and improvement of national export support and promotion systems to ensure sustainable development. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(63), 280–295. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.4.63.2025.4811>

Таблиця 1

**КРАЇНИ-ЛІДЕРИ СВІТОВОГО ЕКСПОРТУ АГРОПРОДОВОЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ
ЗА 2024 Р. ТА ЇХ ОСНОВНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ***

Країна	Основна експортна позиція	Обсяг експорту, млрд дол. США	Характеристика конкурентних переваг
США	Кукурудза, соя, м'ясо	176	Висока технологічність, генетично вдосконалені сорти, точне землеробство
Бразилія	Соя, кукурудза, яловичина	164,4	Найвищі темпи зростання, масштабні земельні ресурси
Європейський Союз	Перероблена харчова продукція, молочні та м'ясні товари	235,4	Найбільший експортер переробленої продукції; дія CAP (спільної аграрної політики)
Канада	Пшениця, ріпак, яловичина	65	Стабільність якості, експорт зернових преміум-класу
Аргентина	Соевий шрот, кукурудза	45	Потужний олійно-протеїновий комплекс
Україна	Соняшникова олія, пшениця, кукурудза	25	Лідер світового ринку соняшникової олії
Індія	Рис басматі, спеції, чай	45	Лідер глобальної торгівлі рисом та спеціями
Індонезія	Пальмова олія	25	Найбільший у світі експортер пальмової продукції
Таїланд	Рис, морепродукти, тропічні фрукти	30	Розвинена аквакультура та фруктова індустрія
Нова Зеландія	Молочні продукти	28	Один із топ-експортерів молочної продукції

*сформовано на основі джерел ³⁰, ³¹, ³².

Аналіз узагальнених даних, поданих у табл. 1, свідчить про значну диференціацію у масштабах та структурі агропродовольчого експорту провідних країн світу. Абсолютне лідерство Європейського Союзу за обсягами поставок у 2024 р. підтверджує домінування регіону у високомаржинальних сегментах переробленої продукції. США та Бразилія формують другий і третій за величиною центри глобального експорту, демонструючи високі темпи розвитку зернового, олійного та тваринницького секторів.

³⁰ WTO. World Trade Statistical Review 2024. Geneva: World Trade Organization, 2024. URL: <https://www.wto.org>

³¹ FAO. FAOSTAT Statistical Database. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2024. URL: <https://www.fao.org/faostat>

³² International Grains Council. Grain Market Report 2024. London: IGC, 2024. URL: <https://www.igc.int>

Україна, Канада, Аргентина та країни Азії забезпечують стратегічні ніші світового ринку, зокрема у сегментах рослинних олій, зернових, рису та пальмової продукції.

Для наочної демонстрації масштабів диспропорцій між країнами та концентрації світових аграрних потоків на рис. 1 подано порівняльну динаміку обсягів агропродовольчого експорту провідних експортерів у 2024 р.

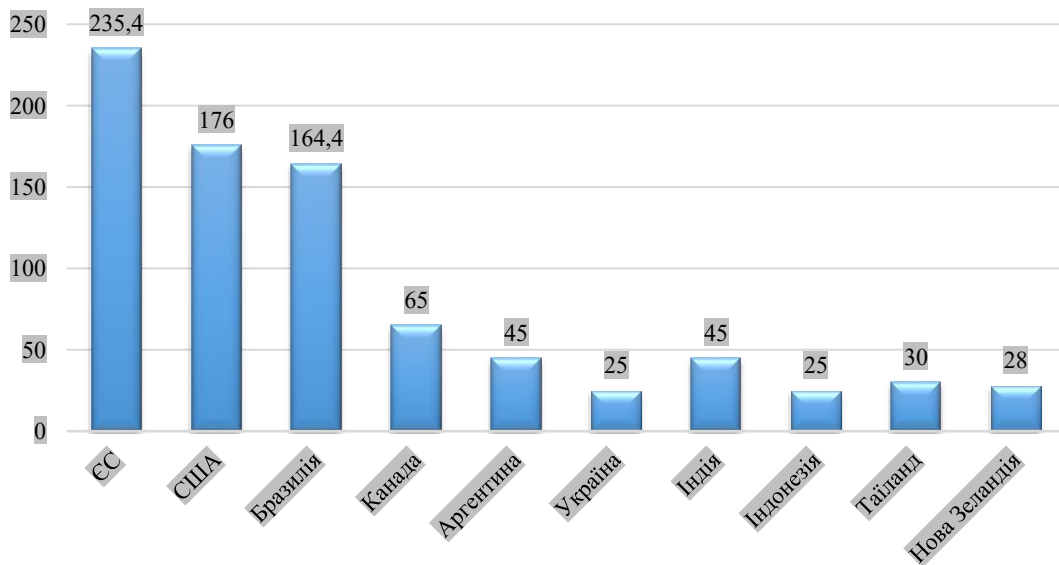

Рис.1. Обсяги експорту провідних країн-експортерів агропродовольчої продукції у 2024 р., млрд дол. США

Візуалізація дозволяє чітко ідентифікувати глобальних лідерів, оцінити відносну частку кожної країни у світових поставках та визначити ступінь конкурентної переваги окремих держав у структурі міжнародної аграрної торгівлі.

Регіональна архітектура світової торгівлі агропродовольчою продукцією

Для комплексного розуміння глобальних закономірностей важливо перейти від аналізу національних аграрних систем до оцінки регіональної архітектури світової торгівлі, оскільки країни-лідери задають траєкторії розвитку не лише власних ринків, але й регіональних кластерів, що формують структурні контури міжнародних продовольчих потоків.

Аналіз показує, що світова торгівля агропродовольчою продукцією вибудована навколо чіткої регіональної спеціалізації, визначеної природно-ресурсним потенціалом, технологічною модернізацією, логістичними вуз-

лами та ступенем інтегрованості у глобальні ринки. Відповідні регіони формують ядро глобальної продовольчої мережі та забезпечують стійкість світової продовольчої системи.

Північна Америка є одним із найбільш потужних і технологічно розвинутих центрів аграрного виробництва, що формує ядро глобального експорту високотехнологічної продукції. Латинська Америка відіграє провідну роль у постачанні сировинної аграрної продукції, поєднуючи природні переваги зі швидкою модернізацією сектору. Європа формує глобальні стандарти аграрної переробки. Азія забезпечує світ продуктами тропічного походження, морепродуктами та рисом. Океанія представлена високоефективними молочними та м'ясними виробничими системами. Африка, у свою чергу, демонструє змішану модель участі й водночас виступає перспективним майбутнім центром зростання попиту на продовольство.

З огляду на це важливо кількісно оцінити розподіл світового аграрного експорту між основними макрорегіонами, для цього у табл. 2 узагальнено їх частку у глобальному експорті агропродовольчої продукції, що дозволяє виявити масштаби й пропорції регіонального домінування у світовій продовольчій системі.

Таблиця 2

**ЧАСТКА РЕГІОНІВ У СВІТОВОМУ ЕКСПОРТІ
АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ, % 2024 р.***

Регіон	Частка у світовому експорті агропродукції, %
Північна Америка	16,5
Латинська Америка і Кариби	17,5
Європа	39,5
Азія	14,0
Африка	3,5
Океанія	4,0
Решта світу	5,0
Разом	100

* сформовано на основі джерел^{33, 34, 35}.

Після проаналізованих показників доцільно розглянути просторову структуру експорту, оскільки саме регіональний розподіл формується під впливом природно-ресурсних можливостей, технологічної спеціалізації та

³³ WTO. World Trade Statistical Review 2024. Geneva: World Trade Organization, 2024. URL: <https://www.wto.org>

³⁴ FAO. FAOSTAT Statistical Database. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2024. <https://www.fao.org/faostat>

³⁵ International Grains Council. Grain Market Report 2024. London: IGC, 2024. <https://www.igc.int>

інтеграційних процесів. Дані табл. 2 демонструють, що у 2024 р. світовий експорт агропродовольчої продукції має чітко виражену регіональну концентрацію. Найвищу частку займає Європа (39,5 %), яка виступає ключовим експортером переробленої продукції та продукції високої доданої вартості. Другу позицію посідає Латинська Америка і Кариби (17,5 %), що забезпечує глобальний ринок переважно сировинною аграрною продукцією - соєю, кукурудзою, кавою, м'ясом. Північна Америка (16,5 %) та Азія (14 %) демонструють збалансовану структуру експорту, що поєднує як високотехнологічні сегменти, так і продукцію первинного виробництва. Африка та Океанія, попри менші частки - 3,5 % та 4 % відповідно, зберігають важливе значення у спеціалізованих нішах (какао, чай, молочна продукція, м'ясо).

Візуалізація регіональної структури (рис. 2) підкреслює домінування Європи та Американського макрорегіону, а також демонструє зростаючу роль Азії як виробничо-логістичного центру, що водночас є масштабним імпортером продовольства.

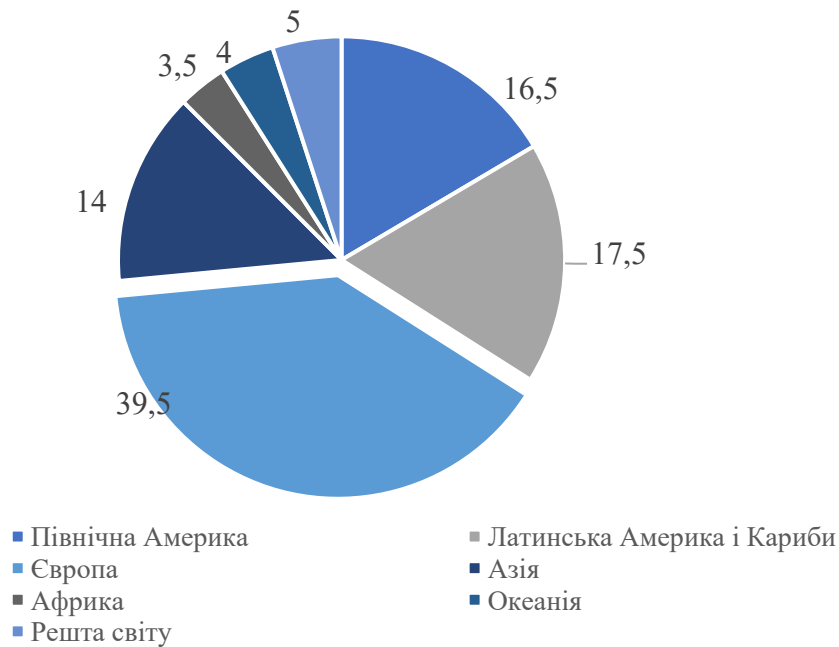

Рис. 2. Частка регіонів у світовому експорті агропродовольчої продукції, 2024 р., %

Такий розподіл свідчить про формування поліцентричної системи агропродовольчої торгівлі, де декілька регіональних кластерів забезпечують стійкість і диверсифікацію світових продовольчих потоків.

Позиції регіональних економічних угруповань у торгівлі агропродовольчою продукцією

Регіональний аналіз водночас підводить до третього, ще глибшого рівня інституційного узагальнення інтеграційних економічних угруповань, які стають важливим системоутворювальним фактором сучасної аграрної торгівлі. На відміну від окремих країн або сукупних регіонів, інтеграційні блоки є не просто територіальними, а регуляторно-інституціональними конструкціями, що визначають правила гри для сотень мільйонів виробників та споживачів. Саме вони задають нормативно-правові стандарти, гармонізують аграрну політику, забезпечують єдиний ринок та створюють можливості для підвищення конкурентоспроможності.

Тому перехід до аналізу інтеграційних об'єднань є логічним завершальним етапом системного розгляду світової агропродовольчої торгівлі, оскільки він дозволяє дослідити не лише географічну та структурну конфігурацію виробництва, але й інституційні механізми, регуляторні режими та економічну логіку формування транснаціональних продовольчих потоків. ЄС, USMCA, MERCOSUR, ASEAN та Африканський Союз задають параметри міжнародної аграрної політики, стандартизують торгівлю, гармонізують технічні регламенти та забезпечують функціонування інтегрованих виробничо-логістичних систем. Їхня роль дедалі більше визначає архітектуру глобального ринку, оскільки в межах інтеграційних блоків формуються сталі ланцюги доданої вартості, моделі міждержавної кооперації та механізми сертифікації і гарантування якості, які неможливо відтворити виключно на рівні окремих національних економік.

З огляду на провідну роль Європейського Союзу в глобальній продовольчій системі, важливо простежити внутрішні пропорції його аграрного експорту. Дані табл. 3 дають змогу оцінити, які саме країни ЄС формують ядро експортного потенціалу об'єднання та яким чином розподіляється спеціалізація всередині спільного ринку.

Таблиця 3

СТРУКТУРА АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО ЕКСПОРТУ КРАЇН-ЛІДЕРІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, 2024 р.*

Країна ЄС	Експорт агропродовольчої продукції, млрд євро	Частка в аграрному експорті ЄС, %	Основна товарна спеціалізація
Нідерланди	45,9	20,1	Овочі, теплична продукція, квіти, ре-експорт какао, кави, тропічних продуктів
Франція	27,5	12,0	Зернові, вина, молочна продукція, м'ясо

Закінчення табл. 3

Країна ЄС	Експорт агропродовольчої продукції, млрд євро	Частка в аграрному експорті ЄС, %	Основна товарна спеціалізація
Німеччина	26,3	11,5	М'ясо, перероблена харчова продукція, напої
Іспанія	22,8	10,0	Фрукти й овочі, оливкова олія, вина, рибна продукція
Італія	21,8	9,5	Вина, оливкова олія, продукти глибокої переробки, кондитерські вироби
Польща	17,5	7,6	М'ясо птиці, молочна продукція, кондитерські вироби, зернові, овочі/фрукти
Інші країни ЄС	66,8	29,3	Змішана структура експорту
<i>Разом</i>	<i>228,6</i>	<i>100</i>	

*сформовано на основі джерел^{36, 37, 38}.

Як видно з даних табл. 3, агропродовольчий експорт ЄС характеризується високою концентрацією: понад 60 % загального обсягу припадає на шість ключових економік, серед яких домінують Нідерланди та Франція. Така внутрішня асиметрія підтверджує, що інтеграційні об'єднання не лише формують єдиний ринок, але й відображають спеціалізацію окремих країн-членів, яка визначає траєкторії розвитку всього блоку. Просторова диференціація експортних обсягів наочно представлена на рис. 3, що демонструє регіональну структуру агропродовольчого експорту ЄС у 2024 р.

Таким чином, глобальна торгівля агропродовольчою продукцією формується як багаторівнева система, де взаємодіють країни з різними моделями аграрного виробництва, регіони зі спеціалізованими продовольчими потоками та інтеграційні об'єднання, що задають правила глобального ринку³⁹. Їх взаємовплив формує складну, поліцентричну структуру, яка постійно змінюється під впливом економічних, технологічних, кліматичних і геополітичних чинників. Саме така багатшарова архітектура визначає сучасну динаміку світового аграрного лідерства і створює підґрунтя для подальших досліджень глобальної продовольчої безпеки.

³⁶WTO. World Trade Statistical Review 2024. Geneva: World Trade Organization, 2024. <https://www.wto.org>

³⁷FAO. FAOSTAT Statistical Database. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2024. <https://www.fao.org/faostat>

³⁸International Grains Council. Grain Market Report 2024. London: IGC, 2024. <https://www.igc.int>

³⁹Bazaluk, O., Yatsenko, O., Reznikova, N., Bibla, I., Karasova, N., & Nitsenko, V. (2022). International integration processes influence on welfare of country. Journal of Business Economics and Management, 23(2), 382–398. <https://doi.org/10.3846/jbem.2022.16228>

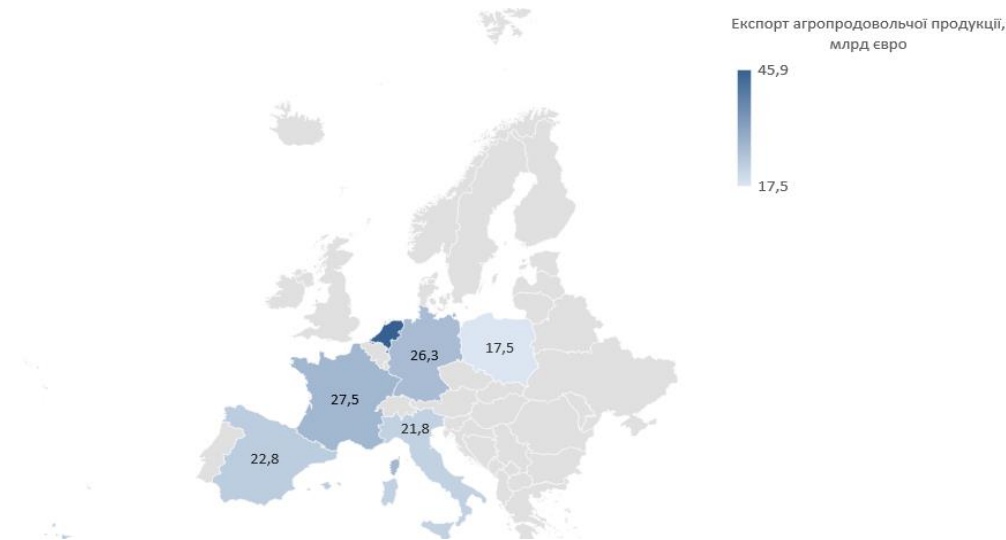

Рис. 3. Регіональна структура експорту агропродовольчої продукції країн ЄС, 2024 р.

Трансформація глобального лідерства у торгівлі агропродовольчою продукцією

Для узагальнення виявлених закономірностей світової агропродовольчої торгівлі доцільним є візуальне представлення ключових тенденцій, що визначають трансформацію глобального лідерства. Сучасна динаміка міжнародних продовольчих потоків формується під впливом декількох системних чинників: зміцнення позицій країн Глобального Півдня, зростання значення інтеграційних об'єднань, перебудови логістичних маршрутів та переходу світового ринку до моделі регіональних аграрних кластерів. Сукупність цих процесів відображена на рисунку (рис. 4), який узагальнює багаторівневу структуру глобальних змін і демонструє їх взаємопов'язаність.

Наведені на рис.4 тенденції узагальнюють системні зрушення, що визначають сучасну конфігурацію світової агропродовольчої торгівлі. Вони демонструють, що глобальне лідерство дедалі більше залежить не від ізольованих переваг окремих держав, а від здатності регіонів і інтеграційних блоків формувати стійкі кластерні моделі, адаптуватися до логістичних та кліматичних ризиків і розвивати високотехнологічні сегменти виробництва. Сукупність цих чинників формує нову архітектуру міжнародного аграрного ринку, у межах якої країни Глобального Півдня нарощують вплив, а традиційні лідери переорієнтовуються на інноваційні та переробні напрями розвитку. Саме така трансформація визначає подальшу динаміку глобальних продовольчих потоків та окреслює стратегічні виклики для учасників світового ринку.

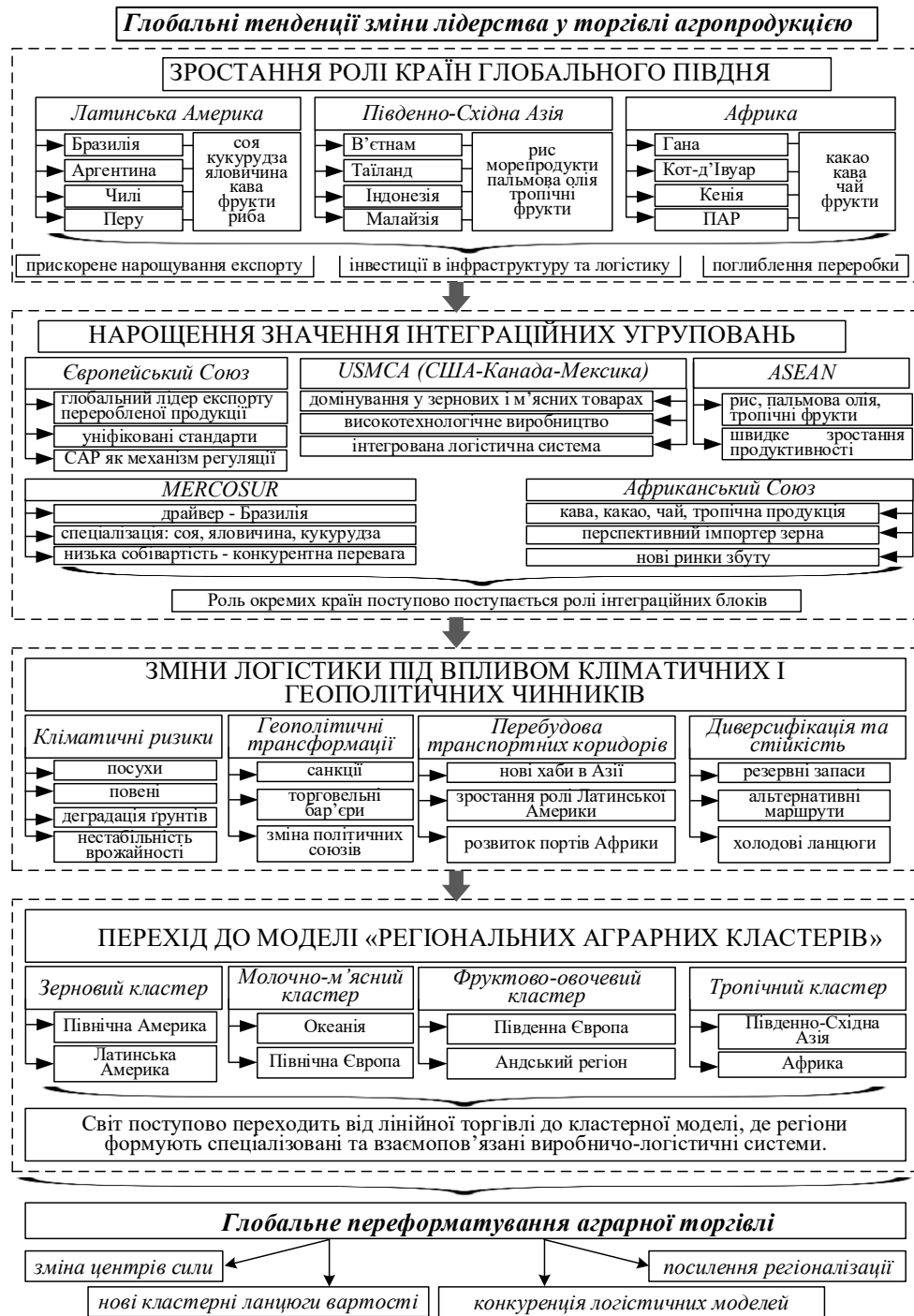

Рис. 4. Глобальні тенденції зміни лідерства у торгівлі агропродукцією

Висновки

Отже, світова агропродовольча торгівля набуває поліцентричного характеру, формуючись під впливом взаємодії провідних країн, регіональних кластерів та інтеграційних об'єднань. Зміцнення позицій країн Глобального Півдня поєднується зі стабільним лідерством США, ЄС і Канади, що визначають технологічні та інституційні параметри глобального ринку. Регіональний аналіз підтвердив високу концентрацію експорту в Європі та Американському макрореґіоні, тоді як інтеграційні угруповання посилюють роль спільних стандартів і коопераційних моделей. Логістичні та кліматичні чинники спричиняють подальшу трансформацію світових продовольчих потоків, формуючи нові центри пропозиції й попиту. Україна зберігає стратегічні позиції у сегменті зернових та олійних культур, виступаючи важливим елементом глобальної продовольчої безпеки. Сукупність виявлених тенденцій відображає перехід до багатовимірної моделі аграрного лідерства, що визначатиме траєкторії розвитку світового ринку агропродовольчої продукції у найближчій перспективі.

Список літератури

1. Anderson, K., G. Rausser, and J. Swinnen. "Agricultural Policy: A Global View." In *Encyclopedia of Agriculture and Food Systems (Third Edition)*, edited by Peter Alexander, 160–176. Academic Press, 2026. <https://doi.org/10.1016/B978-0-443-15976-3.00005-2>
2. Bazaluk, Oleg, Olha Yatsenko, Nataliia Reznikova, Ivanna Bibla, Nataliia Karasova, and Vitalii Nitsenko. 2022. "International Integration Processes Influence on Welfare of Country". *Journal of Business Economics and Management* 23 (2): 382–398. <https://doi.org/10.3846/jbem.2022.16228>.
3. Chobitok, Viktoriya, Andrii Dieriabkin, and Oleksii Deriabkin. 2024. "The impact of the transitive economy on the development of domestic enterprises". *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences* 330 (3): 407-12. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-23024-330-64>.
4. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *FAOSTAT Statistical Database*. Rome, 2024. <https://www.fao.org/faostat>
5. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *The State of Agricultural Commodity Markets 2024: Agricultural Trade, Climate Change and Food Security*. Rome, 2024. <https://www.fao.org/documents/card/en/c/cc9390en>
6. International Grains Council. *Grain Market Report 2024*. London: IGC, 2024. https://www.igc.int/en/gmr_summary.aspx
7. International Grains Council. *Grain Market Report 2024*. London: IGC, 2024. <https://www.igc.int>
8. Kudlaenko, Sergey, Olha Yatsenko, Tetiana Lunova, Oleksandr Iatsenko, Tetiana Sharuk, and Daryna Dendeberia. 2025. "Strategic management and improvement of national export support and promotion systems to ensure sustainable development". *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 4 (63):280-95. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.63.2025.4811>.

9. Laborde, David, et al. "COVID-19 Risks to Global Food Security." *Science* 369 (2020): 500–502. <https://doi.org/10.1126/science.abc4765>
10. Mykhailova, Mariia, and Olha Yatsenko, Yuliia Zavadzka, Oksana Afanasieva and Rainer Haas. "The War in Ukraine and Its Impact on Global Agricultural Trade". *Die Bodenkultur: Journal of Land Management, Food and Environment* Universität für Bodenkultur Wien, 74, no. 2 (2024): 91-105. <https://doi.org/10.2478/boku-2023-0008>
11. OECD and FAO. *OECD-FAO Agricultural Outlook 2023–2032*. Paris: OECD Publishing, 2023. <https://doi.org/10.1787/08801ab7-en>
12. Orden, D. "US Agricultural Policy: The 2002 Farm Bill and WTO Doha Round Proposals." In *WTO Negotiations and Agricultural Trade Liberalization: The Effect of Developed Countries' Policies on Developing Countries*, 80–102. Wallingford, 2006. <https://doi.org/10.1079/9781845930509.0080>
13. Patyka, N. "Foreign Trade in Ukraine's Agri-Food Products in the Context of the COVID-19 Pandemic Spread." *Ekonomika APK* 323, no. 9 (2021): 52–65. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202109052>
14. Ruder, Norbert, Christine Krdmer, Regina Grajewski, Sebastian Lakner, and Alan Matthews. "What Is the Environmental Potential of the Post-2022 Common Agricultural Policy?" *Land Use Policy* 144, (2024): 107219. Accessed May 27, 2026. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2024.107219>.
15. Shlapak, Alla, Olha Yatsenko, Oksana Ivashchenko, Nataliya Zarytska, and Valeriia Osadchuk. 2023. "Digital transformation of international trade in the context of global competition: technological innovations and investment priorities". *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 6 (53):334-47. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4241>.
16. Tananaiko, Tetiana, Olha Yatsenko, Olha Osypova, Vitalii Nitsenko, Tomas Balezentis, and Dalia Streimikiene. 2023. "Economic Rationale for Manifestations of Asymmetry in the Global Trading System" *Sustainability* 15, no. 6: 5316. <https://doi.org/10.3390/su15065316>
17. World Bank. *Food Security Update: Tracking Global Food Insecurity*. Washington, DC: World Bank, 2024. <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update>
18. World Trade Organization. *World Trade Statistical Review 2024*. Geneva: WTO, 2024. <https://www.wto.org>
19. World Trade Report 2023: Re-globalization for a Secure, Inclusive and Sustainable Future. Geneva: World Trade Organization, 2023. https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr23_e.htm
20. Yatsenko O., Y. Zavadzka, O. Khrystenko, T. Musiiets, and O. Aksyonova. 2021. "Innovative transformations of the agricultural complex in the context of global challenges of sustainable development". *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 5 (40):216-24. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v5i40.244989>.
21. Zavadzka, Yuliia, Alla Shlapak, Olha Yatsenko, Oleksandr Iatsenko, Mariia Mykhailova, and Oleksandr Dluhopolskyi. 2025. "Sustainable and Resilient International Agricultural Trade: Global Uncertainty and Regional Reactions". *Problemy Ekonomicheskogo Rozvytiya* 20 (2):101-13. <https://doi.org/10.35784/preko.7276>.
22. Гребенюк М. «Виклики та загрози виходу України на світові продовольчі ринки». *Наукові перспективи*, № 9(63) (2025): 743–760. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-9\(63\)-743-760](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-9(63)-743-760)

23. Длугопольський О.В., Лесик О.Ф., Фаріон М.М., Бучко О.А. 2025. «Релокація підприємств із зони бойових дій: виклики для України.» *Збірник наукових праць "Вчені записки"* 38(1): 354-368. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.38.25.01.28.194.200
24. Iatsenko, O., Yatsenko, O., & Dendeberia, D. 2024. "Strategising the behavior of exporters in target global markets." *Collection of Scientific Papers "Scientific Notes"*, 37 (4): 208-221. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.37.24.04.19.131.137
25. Орехова Т., Іщук Ю. «Ризики та виклики глобального ринку агропродовольчої продукції.» *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 320(4). (2023): 119–124. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-17>
26. Орехова Т.В., Рябчин О.М. «Стратегія збалансованого територіального розвитку в країнах ЄС.» *Збірник наукових праць «Вчені записки»* 36(3). (2024): 127-137. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.36.24.03.12.082.088
27. Реліна І.М. 2024. «Порівняльний аналіз сучасних концепцій моделювання глобальної продовольчої безпеки.» *Збірник наукових праць «Вчені записки»*, 37(4): 249-259. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.37.24.04.22.152.158
28. Татаренко Н., Надоленко Г. 2025. «Завдання економічної дипломатії України в контексті відновлення національної економіки.» *Збірник наукових праць "Вчені записки"* 38(1): 216-237. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.38.25.01.18.124.130
29. Теплюк М.А., Фоменко Б.О. 2025. «Глобальний вимір релокації бізнесу в контексті антикрихкості: ентропійні процеси, цифрова трансформація та сталий розвиток.» *Збірник наукових праць "Вчені записки"* 38(1): 238-248. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.38.25.01.19.131.137
30. Яценко, О. М., Т. М. Циганкова, Ю. С. Завадська, І. В. Горбачова, і О. І. Хорошун. 2021. «Глобальний агропродовольчий ринок: споживчі тенденції та проблеми». *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 4 (35):440-48. <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v4i35.222518>.
31. Яценко, О., Яценко, О. «Глобальні тригери та імперативи формування циркулярних ланцюгів доданої вартості для зростання стійкості національної економіки в умовах євроінтеграції.» *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 342(3(1)). (2025): 455-462. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(1\)-66](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(1)-66)